

ПРО СУТНІСТЬ СТАТУСУ ПІДПРИЄМСТВ КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Виявлено колізії чинної Класифікації організаційно-правових форм господарювання та обґрунтування доцільності включення до цих форм підприємств колективної власності. Розглядаються питання щодо доцільності реанімувати колективну власність. Колективна власність повинна займати проміжне місце між приватною і державною, і має набути позитивні риси кожної із зазначених інших видів власності, позбутися рис негативних.

Ключові слова: право колективної власності, підприємство колективної власності, організаційно-правова форма, класифікація організаційно-правових форм, державний класифікатор, форми власності, коло повноважень.

О. В. Павленко

О сущности статуса предприятий коллективной собственности

Виявлено колізії дійсної Класифікації організаційно-правових форм господарювання та обґрунтування доцільності включення до цих форм підприємств колективної власності. Розглядаються питання щодо доцільності реанімувати колективну власність. Колективна власність повинна займати проміжне місце між приватною і державною, і має набути позитивні риси кожної із зазначених інших видів власності, позбутися рис негативних.

Ключевые слова: право колективної власності, підприємство колективної власності, організаційно-правова форма, класифікація організаційно-правових форм, державний класифікатор, форми власності, коло повноважень.

O. Pavlenko

On the essence of the collective ownership enterprise status

Substantiated that points Order Derzhspozhivstandart Ukraine, which is not expected creation and state registration of new companies with the legal form of PCI should be canceled. It is proved that it is expedient to revive collective ownership. Collective property must occupy an intermediate position between private and public and should take the positive features of each of these other types of property, get rid of negative traits. In determining the optimal set of powers set to be embed in the legal status of PCI should be based on the so-called beam powers that offered the British lawyer A. Onore.

Key words: collective ownership of the enterprise of collective ownership, organizational and legal form, classification of legal forms, state qualifier, the form of ownership, the terms of reference.

Постановка проблеми та її актуальність. У статті 63 «Види та організаційні форми підприємств» Господарського кодексу України (ГКУ) [1] йдеться про підприємства колективної власності (ПКВ). В той же час у Класифікації організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004, затвердженої наказом Держспо-

живстандарту України від 28.05.2004 р № 97 «Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31.03.2004 р. № 59 та скасування нормативних документів», у розділі 3 «Об'єкти

організаційно-правових форм господарювання» у виносці стосовно позиції 3.1.3 «Коллективне підприємство* - підприємство, що діє на основі колективної власності» зазначено, що «*Чинним законодавством не передбачається створення та державна реєстрація нових підприємств з цією організаційно-правовою формою» [2]. І практика йде по цьому шляху. У відповідності з установленим порядком, встановленим колізійною нормою, не створюються (не реєструються) ПКВ. Це призводить до значних втрат в економічній сфері, а отже і становить серйозну проблему, яка потребує наукового вирішення.

Аналіз досліджень і публікацій. До останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми власності, організаційно-правових форм у сфері господарювання, відносяться, переважно, роботи представників науки господарського права: В. К. Мамотова, В. А. Устименка, О. В. Гарагонича, С. М. Грудницької, Р. А. Джабраїлова, Г. Д. Джумагельдієвої, О. Р. Зельдіної, О. Р. Кібенко, Ф. Ф. Маймура, О. П. Подчержного, В. С. Щербини та ін. Важливу роль у дослідженні організаційно-правових форм господарювання відіграє колективна монографія Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України «Публічна власність: проблеми теорії і практики» [3]. У той же час, як зазначається у літературі, потребують конкретної уваги проблеми різних видів власності з урахуванням того, що значення приватної власності фізичних осіб у світі падає і, навпаки, зростає роль асоційованої власності (власності юридичних осіб) та державної і комунальної власності [4].

Метою статті є виявлення колізій чинної Класифікації організаційно-правових форм господарювання та обґрунтування доцільності включення до цих форм підприємств колективної власності.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалось вище, всупереч ст. 63 «Види та організаційні форми підприємств» діючого ГКУ, де йдеться про підприємства колективної власності, згідно Класифікації організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004, затвердженої наказом Держспоживстандарту України, нові підприємства зазначеної власності не ство-

рюються і не реєструються. У той же час активне використання потенційних можливостей ПКВ могло б допомогти запобігти, як обґрунтовувалось нами в одній із робіт [5], втрат національних активів, забезпечити більш ефективне функціонування економіки країни.

У чинному ГКУ неодноразово згадуються підприємства колективної власності. Це ст. 63 «Види та організаційні форми підприємств» (ч. 1. Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів: приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи); підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності); самостійна Глава 10 «Підприємства колективної власності», що містить 10 статей, присвячених спеціально ПКВ тощо. При цьому в ч. 2 ст. 93 «Поняття підприємства колективної власності» сказано: «Підприємствами колективної власності є виробничі кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій, інші підприємства, передбачені законом». Перераховані види підприємств реєструються у встановленому порядку, хоча вони є підприємствами колективної власності.

В Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [6], у ст. 16 «Вимоги до найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу», зазначається, що найменування юридичної особи повинно містити інформацію про її організаційно-правову форму (крім державних органів, органів місцевого самоврядування, органів влади Автономної Республіки Крим, державних, комунальних організацій, закладів, установ) та назву (ч. 1). А в частині 2 цього Закону записано, що «Організаційно-правова форма юридичної особи визначається відповідно до класифікації організаційно-правових форм господарювання, затвердженої центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері технічного регулювання».

Держспоживстандарт України, що фактично делегітимізував підприємство колективної власності, у свій час і був тим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері технічного регулювання. Наказом Держспоживстандарту України, яким затверджено Класифікацію організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004, підприємства, які діють на основі колективної власності, позначені як такі, що не підлягають створенню та державній реєстрації.

Зазначеного Держкомітету вже нема, але його Наказ продовжує діяти, встановлюючи колізію між нормами ГКУ та відомчим актом. Безумовно, що відмова у реєстрації ПКВ може бути оскаржена до суду. Тим більше, що, наприклад, ч. 3 ст. 3 «Створення та державна реєстрація підприємства» Закону України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» [7], прямо передбачено, що «Відмова в державній реєстрації може бути оскаржена в судовому порядку».

Згадана суперечливість становить юридичну колізію, колізію, як кажуть, усередині юридичної системи держави. Згадана колізія відноситься до субординаційних (різномірних). Субординаційна колізія вирішується дуже просто: має діяти акт вищого рівня. У нашому випадку суперечливість виникла між законодавчим актом – Господарським кодексом і актом правозастосування. Можна стверджувати, що дана суперечливість виникає не тільки між Господарським кодексом, а чинним законодавством України, в т.ч. і Господарським, Цивільним кодексами України, Законом України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» [7] і, навіть, Законом «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань». Жодним із цих актів прямо не забороняється створення та державна реєстрація нових підприємств колективної власності.

Щодо наказу Держспоживстандарту України, який затверджує Класифікацію організаційно-правових форм господарювання - ДК 002:2004, то він є відомчим актом, який не може супере-

чити акту вищого порядку, вищої юридичної сили – закону України.

Можна порадити підприємцям, яким органи реєстрації відмовляють у реєстрації ПКВ, звернутися до суду. Відомо, яке саме рішення має винести суд. Однак це те, що створює підприємствам зайві клопоти. Тому Наказ Держспоживстандарту України, яким затверджено Класифікацію організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004 (в частині позначення підприємств, які діють на основі колективної власності як таких, що не підлягають створенню та державній реєстрації) – треба визнати суперечливим чинному законодавству у порядку дерегуляції. Деретуляція систематично проводиться органами виконавчої влади з метою вдосконалення господарського законодавства. Відповідні пункти цього Наказу містять колізії. А колізії внутрішнього права в теорії права визнаються вкрай шкідливими і небезпечними. Ця шкідливість і небезпечність проявляється не тільки в тому, що згідно згаданих пунктів Наказу Держспоживстандарту України, якими не передбачається створення та державна реєстрація нових підприємств з організаційно-правовою формою ПКВ, створюються перешкоди у веденні господарської діяльності. Важливість усунення вказаної колізії обумовлюється ще і тим, що величезний потенціал підприємств колективної власності на нашу думку, практично не розкритий, а отже і не використовується. А це, як вказувалось у наших попередніх роботах, призводить до існування низки проблем в економіці нашої країни, зокрема, щодо забезпечення збереження національного багатства України, підвищення ефективності виробництва.

Таким чином, пункти Наказу Держспоживстандарту України, якими не передбачається створення та державна реєстрація нових підприємств з організаційно-правовою формою ПКВ, мають бути відмінені.

На нашу думку, доцільно реанімувати колективну власність. Вона повинна займати проміжне місце між приватною і державною. Колективна власність має набути позитивні риси кожної із зазначених інших видів власності й

позбутися рис негативних, які також є притаманними цим видам.

Стосовно набору правомочностей, які будуть «вкладатися» у правовий статус ПКВ. При визначенні оптимальної їх сукупності будемо виходити з так званого пучка правомочностей, що запропоновано англійським юристом А. Оноре [8]. Відповідна сукупність стосувалася права приватної власності фізичної особи, однак ми вважаємо, що аналіз запропонованої сукупності може бути корисним для визначення контенту права колективної власності. Згідно з пропозиціями А. Оноре, право власності включає 11 елементів: 1) право володіння; 2) право використання; 3) право управління (рішення, ким і як може бути річ використана); 4) право на дохід; 5) право на «капітальну цінність» речі, що припускає право на відчуження, споживання, зміну або знищення речі; 6) право на безпеку, тобто імунітет від експропріації; 7) право на передачу речі у спадок, заповітом; 8) безстроковість; 9) заборона використання речі шкідливим для інших способом; 10) відповідальність у вигляді стягнення, тобто можливість відібрання речі на сплату боргу; 11) залишковий характер, тобто очікування «природного» повернення переданих кому-небудь правомочностей після закінчення терміну передачі або в разі втрати ними чинності з будь-якої іншої причини.

На думку фахівців (Л. Беккер), незважаючи на мінливу чіткість у вищенаведеному визначенні, ці 11 елементів дають величезну кількість комбінацій - приблизно 1,5 тис. А якщо врахувати їх варіювання за суб'єктами і об'єктами права, то різноманітність форм власності стає, за словами автора, воістину страхіливою [8, с. 68].

Аналіз зазначених правомочностей дозволяє визначити сукупність бажаних властивостей для підприємств колективної власності. Зокрема, доцільно включити до таких властивостей право володіння, право використання, право управління (рішення, ким і як може бути річ використана), право на дохід, право на безпеку, тобто імунітет від експропріації; безстроковість, заборона використання речі шкідливим для інших

способом. Щодо небажаних властивостей для цих підприємств. До них ми відносимо право на «капітальну цінність» речі, що припускає право на відчуження, споживання, зміну або знищення речі; право на передачу речі у спадок, заповітом; відповідальність у вигляді стягнення, тобто можливість відібрання речі на сплату боргу; залишковий характер, тобто очікування «природного» повернення переданих кому-небудь правомочностей після закінчення терміну передачі або в разі втрати ними чинності з будь-якої іншої причини.

Висновки. Вважаємо, що: 1) пункти Наказу Держспоживстандарту України, якими не передбачається створення та державна реєстрація нових підприємств з організаційно-правовою формою ПКВ, мають бути відмінені; 2) колективну власність має бути реанімовано, і остання повинна займати проміжне місце між приватною і державною. Колективна власність має набути позитивні риси кожної із зазначених інших видів власності й позбутися рис негативних, які також є притаманними цим видам. При визначенні оптимальної сукупності набору правомочностей, які будуть «вкладатися» у правовий статус ПКВ, слід виходити з так званого пучка правомочностей, що запропоновано англійським юристом А. Оноре.

Література

1. *Господарський кодекс* України від 16 січня 2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1540-06>.

2. *Об утверждении национальных стандартов Украины, государственных классификаторов Украины, национальных изменений к межгосударственным стандартам, внесении изменений в приказ Госпотребстандарта Украины от 31 марта 2004 г. № 59 и отмене нормативных документов / Государственный комитет по вопросам технического регулирования и потребительской политики; Приказ от 28 мая 2004 г. № 97* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1540-06>.

3. *Публічна* власність: проблеми теорії і практики: монографія / під заг. ред. В. А. Устименка / НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – Чернігів: Десна Поліграф, 2014. – 308 с.

4. *Мусіяка В. Л.* Проблеми права власності, що впливають із прийняття нового цивільного кодексу України / В. Л. Мусіяка // Наукові записки. Юридичні науки. 2002. – Том 20. – С. 77-79.

5. *Павленко О. В.* Щодо ролі підприємств колективної власності в економіці країни / О. В. Павленко // Право UA. – 2016. – № 3. – С. 176-180.

6. *Про державну* реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.

7. *Про колективне* сільськогосподарське підприємство: Закон України від 14 лютого 1992 р. № 2114-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 20. – Ст. 272.

8. *Кулагин М. И.* Предпринимательство и право: опыт Запада / М. И. Кулагин. М.: Дело, 1992. – 214 с.

References

1. *Gospodars'kyj* kodeks Ukrainy vid 16 sichnja 2003 r. № 436-IV [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1540-06>.

2. *Ob utverzhenii* nacional'nyh standartov Ukrainy, gosudarstvennyh klassifikatorov Ukrainy, nacional'nyh izmenenij k mezhgosudarstvennym

standartam, vnesenii izmenenija v prikaz Gospotrebandarta Ukrainy ot 31 marta 2004 g. № 59 i otmene normativnyh dokumentov / Gosudarstvennyj komitet po voprosam tehničeskogo regulirovanija i potrebitel'skoj politiki; Prikaz ot 28 maja 2004 g. № 97 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1540-06>.

3. *Publichna* vlasnist': problemy teorii' i praktiky: monografija / pid zag. red. V. A. Ustymenka / NAN Ukrai'ny, In-t ekonomiko-pravovyh doslidzhen'. – Chernigiv: Desna Poligraf, 2014. – 308 s.

4. *Musijaka V. L.* Problemy prava vlasnosti, shho vplyvajut' iz pryjnattja novogo cyvil'nogo kodeksu Ukrainy / V. L. Musijaka // Naukovi zapysky. Jurydychni nauky. 2002. – Том 20. – С. 77-79.

5. *Pavlenko O. V.* Shhodo roli pidpryjemstv kolektyvnoi' vlasnosti v ekonomici krai'ny / O. V. Pavlenko // Pravo UA. – 2016. – № 3. – С. 176-180.

6. *Pro derzhavnu* rejestraciju jurydychnyh osib, fizychnyh osib - pidpryjemciv ta gromads'kyh formuvan': Zakon Ukrainy vid 15 travnja 2003 r. № 755-IV // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.

7. *Pro kolektyvne* sil's'kogospodars'ke pidpryjemstvo: Zakon Ukrainy vid 14 ljutogo 1992 r. № 2114-XII // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 1992. – № 20. – Ст. 272.

8. *Kulagin M. I.* Predprinimatel'stvo i pravo: opyt Zapada / M. I. Kulagin. M.: Delo, 1992. – 214 s.